

Megjegyzések az észak-palaearktikus léprigók rendszertanához.

Írta: Prof. JOHANSEN HANS (Königsberg).

DR. KEVE hozzám intézett kérdésétől indítva röviden szeretném összefoglalni a keleteurópai és szibériai léprigók vizsgálata során elért eredményeimet.

Vizsgálatomat 1936-ban a leningrádi Tudományos Akadémia Állattárában végeztem, ahol saját gyűjtésem kivül az intézet egész anyaga rendelkezésemre állott, tehát összesen 30 ♂, 15 ♀ és 6 bizonytalan ivaru példány valamennyi a költési időszakból (máj. közepétől júliusig).

Főbbélyegnek a hát és has színezetét választottam, valamint a szárnyméretet és ennek alapján két szabályosságot állapíthattam meg: 1. Nyugattól kelet felé, tehát Nyugat-Európától az elterjedésük keleti határáig, mely Közép-Szibériában a Baikál-vidéken fekszik, a színezet egyre világosabb lesz. — 2. A méretek nyugattól keletre egyre nagyobbodnak. Nem szabad e helyt figyelmen kívül hagyni, hogy a hímek nagyobbak mint a tojók, tehát ha a két ivart összekeverjük, a különbségek igen elmosódnak.

A magas hegységek léprigói a Tjan-Shanban, Turkesztántól fel az Altaiig, különösen nagy méreteikkel és világos színezetükkel tűnnek ki és ezért már régen *Turdus viscivorus bonapartei* néven választották el őket.

Az észak-európai — szibériai csoport fajtákra bontása már nehezebb feladat, mert az átmenetek teljesen egyenletesek és a leirt alakok közt nem lehet biztos határokat vonni. Az alábbi táblázatból kitűnik, hogy a nyugati és keleti léprigók között a különbségek mégis igen nagyok és a szárnyméretben csaknem 1 cm-ig terjednek. Ez idő szerint HARTERT és STEINBACHER (1935) alapján két fajta nyert elismerést:

Turdus viscivorus viscivorus L.: viszonylag sötét és kicsi. Elterjedése Nyugat- és Közép-Európa körülbelül Litvániáig.

Turdus viscivorus jubilaeus LUC. ET ZEDL.: világosabb, szárnymérete valamivel nagyobb, ♂ 150—158 mm. Elterjedésének tekintették a fenti területtől az Uralon át Nyugat-Szibériát is, és ezzel szinonimnak tartották a SARUDNY által leirt dél-urali *T. v. uralensis*-t.

Nyugat-szibériai anyagom azonban azt bizonyítja, hogy SARUDNY leírása helyes (Isv. Turk. Abt. Georg. Ges., Bd. XIV.); táblázatomban a ♂♂ szárnyméreteit adom meg. Lásd a német szövegben.

Mint a táblázat mutatja, a nyugat-szibériai erdőségek léprigóinak szárnymérete felülmúlja a *T. v. jubilaeus* legnagyobb méretét is (160—164). Hátuk világosabb és a hasi oldal pettyezettsége durvább. Az utóbbi jelleg különbözteti meg a *T. v. bonapartei*-től is, amely fajtaival össze se téveszthető, mivel méreteik kisebbek (*bonapartei*, 163—171). Elterjedés szempontjából széles sztyep vidék választja el a két fajta elterjedési területét.

Kivételt alkotnak a Kirgiz-sztyepeken fekvő Koktschetaw-i fenyvesek léprigói, melyek 150—155 mm-ig terjedő szárnyméreteikkel a *jubilaeus*-hoz hasonlítanak. Azonban jellemzi a dél-szibériai sztyeppek szigetszerű erdőségeinek madárvilágát, hogy az európai alakok egész sora ékszerűen előrenyomul a szibériai területbe. Ezt a jelenséget más helyen részletesebben tárgyalom. Az innen származó sorozatot STEGMANN gyűjtötte és ennek az alapján sorolta ő, és utána STEINBACHER a nyugat-szibériai léprigókat a *jubilaeus* fajtához.

Altaiban és a Saján-hegységben a *bonapartei* él, tőle északra és keletre fekvő Nishneudinskból származó példányt ismét az *uralensis*-hez tartozónak vélem.

Nem áll módomban megállapítani, hogy mennyiben különbözik a „*transcaspicus*“ az *uralensis*-től. A bélyegek úgy látszik megegyeznek, de mivel a Kopet-Dagh hegységben fészkelő madarak, azért valószínű, hogy mégis csak más csoportba tartozó léprigókról van szó.

Leszögezhetem tehát, hogy az *uralensis* tipikus területe Nyugat-Szibéria erdő övezete. Az Uralban valószínűleg már átmeneti alak fészkel. Nyugat-Szibéria nyugati részén a léprigó igen messze északra felhatol. SCHUCHOW májusban a Kasym folyónál bukkant rá. A Narym-vidéken úgy látszik elég ritka, viszont a taiga déli határán, pl. Tomsknál igen gyakori. Az erdős sztyeppek déli peremén is él a léprigó. Kelet felé egyre ritkul az állománya, elterjedési területe itt ékalakban kiter északra és a Jenissei-vidéken valószínűleg szomszédos a *bonapartei* fajta költési területével.

Zur Systematik nordpaläarktischer *Turdus viscivorus*.

Von Prof. HANS JOHANSEN, Königsberg.

Durch eine Anfrage DR. A. KEVE's angeregt, möchte ich hier kurz die Resultate einer Durchsicht osteuropäischer und sibirischer Misteldrosseln wiedergeben, zu denen ich vor Jahren während der Bearbeitung meiner sibirischen Vogelkollektion gekommen war.

Die Durchsicht wurde 1936 im Zoologischen Institut der Akademie der Wissenschaften in Leningrad vorgenommen, wobei ausser meinen eigenen sibirischen Bälgen das gesamte Material des Instituts an sicheren Brutvögeln (Mitte Mai bis Juli) zu Vergleichszwecken herangezogen wurde — im ganzen etwa 30 ♂, 15 ♀ und 6 unbestimmten Geschlechts.

Als Kriterium wurde die Färbung der Ober- und Unterseite und die Flügellänge gewählt. Es stellten sich für die europäisch-sibirischen Vögel zwei Gesetzmässigkeiten heraus: 1. Das ständige Hellerwerden von Westen nach Osten, also von Westeuropa bis zur östlichen Verbreitungsgrenze, die in Mittelsibirien in der Baikargegend liegt. — 2. Das Grösserwerden, ebenfalls von Westen nach Osten, wobei sehr zu beachten ist, dass die Männchen grösser als die Weibchen sind, so dass bei einer Vermengung beider keine klaren Unterschiede zu sehen sind.

Die Vögel der Gebirge vom Tjan-Schan im Turkestangebiet bis zum Altai herauf, zeichnen sich durch besondere Grösse und Helligkeit aus sind daher auch schon lange als *Turdus viscivorus bonapartei* abgetrennt.

Die Rassengliederung der nördlichen europäisch-sibirischen Gruppe macht einige Schwierigkeiten, da die Übergänge gleitend sind und keine festen Grenzen zwischen den beschriebenen Formen zu sehen sind. Wie aus unten stehender Tabelle zu erkennen ist, sind die Grössenunterschiede der extremen Formen im Westen und Osten immerhin recht gross und betragen etwa 1 cm in der Flügellänge. Zur Zeit liegen zwei von HARTERT und STEINBACHER 1935 anerkannte Rassen aus dieser Reihe vor:

Turdus viscivorus viscivorus L. relativ dunkel u. klein. Verbreitung West- und Mitteleuropa bis etwa Litauen und Leningrad.

Turdus visc. jubilaeus LUC. u. ZEDL. — heller u. mit einer etwas grösseren Flügellänge. Die Verbreitung wird bis über den Ural einschliesslich Westsibirien angegeben. Damit wurde die von SARUDNY für den südlichen Ural beschriebene Form *uralensis* als Synonym hingestellt.

Wie mein Material aus Westsibirien zeigt, ist diese Form jedoch sehr wohl zu unterscheiden und von SARUDNY (Isvestija, d. Turk. Abt. Geogr. Ges. Bd. XIV) vollkommen richtig charakterisiert worden: „Der Grösse nach übertreffen die Uralvögel ihre Vertreter aus dem nordöstlichen Russland, sind jedoch kleiner als *T. v. bonapartei*. Nach der Färbung der Oberseite sind sie dunkler als die letzteren, jedoch nicht so bräunlich wie diejenigen aus dem Nordwesten.“

Tabelle der Flügelmaße, für ♂

T. v. jubilaeus

Europ. Russl., versch. Stellen	152—158 mm
Koktschetaw-Geb.	150, 152, 153, 155 mm

T. v. uralensis

Süd-Ural (Orenburg u. Embagebiet)	160, 162	mm
Westsibirien, Kasym (64° n. Br.)	163	mm
„ Tobolsk	160	mm
„ Tomsk	160, 162, 164	164 mm
Mittelsibirien: Nishneudinsk	159	mm

T. v. bonapartei

Tjan-Schan (Hissar-Gebirge)	168, 168, 170, 170,	170 mm
Altai-Gebirge	165, 165, 167, 171,	171 mm
Minussinsker Gebiet, Süd-Mittelsibirien	163, 166,	168 mm

Wie aus der Tabelle zu ersehen ist, haben die Männchen aus dem westsibirischen Waldgebiete eine Flügellänge von 160—164 mm, übertreffen also die Höchstmaße von *jubilaeus*. Sie sind auch heller auf der Oberseite und die Fleckung der Unterseite ist gröber. Durch das letztere Merkmal unterscheiden sie sich übrigens auch von *bonapartei*. Mit diesen sind sie auch sonst nicht zu vermengen, da sie bedeutend kleiner sind (*bonapartei* 163—171 mm) und auch territorial durch das breite Steppengebiet getrennt sind.

Eine Ausnahme bilden die Vögel der isolierten Kieferwälder von Koktschetaw in der Kirgisensteppe, die mit einer Flügellänge von 150—155 mm den *jubilaeus* gleichen. Diese Erscheinung ist aber für die Waldinseln der südsibirischen Steppen charakteristisch; wie an anderer Stelle dargelegt werden wird, stösst hier eine Reihe europäischer Arten und Unterarten keilartig weit in den sibirischen Raum hinein. Die Serie wurde von STEGMANN gesammelt und gab ihm augenscheinlich die Veranlassung, *jubilaeus* auf das übrige Westsibirien zu beziehen. (Vergl. Ergänzungsbd. zu HARTERT, H. 4, S. 300.)

Im Altaigebirge und in den Sajanen (Minussinsker Gebiet) kommt bereits *bonapartei* vor. Ein Balg vom weit nördlicher und östlicher gelegenen Nishneudinsk (♂ 159) dürfte wiederum noch zu *uralensis* gehören.

Wie weit „*transcaspicus*“ von *uralensis* zu unterscheiden ist, entzieht sich meiner Kenntnis. Die Merkmale scheinen zusammenzufallen, doch da es sich um Brutvögel des Kopet-Dagh Gebrüges handelt, müssen sie doch einer anderen Gruppe angehören.

Das typische Verbreitungsgebiet von *uralensis* ist somit die Waldzone von Westsibirien. Der Ural scheint schon Grenzgebiet zu sein. Im westlichen Teil Westsibiriens ist die Misteldrossel recht weit nach Norden verbreitet und von SCHUCHOW im Mai am Kasym-Flusse angetroffen worden. Im Narym-Gebiet scheint sie selten zu sein, in den südlichen Randgebieten der Taiga, so z. B. bei Tomsk, ist sie dagegen recht gemein. Sie kommt auch in nördlichen Teilen der Waldsteppe vor.

Nach Osten zu wird sie immer seltener, das Verbreitungsareal keilt also hier aus und stösst im oberen Jenissei-Gebiet wahrscheinlich mit dem von *T. v. bonapartei* zusammen.

Uj szajkó Délkelet-Bulgáriából — *Garrulus glandarius ferdinandi* ssp. n.

Irta : DR. KEVE-KLEINER ANDRÁS.

Garrulus glandarius ferdinandi cum tergo fulvescenti et ventre albicanti similis *G. gl. fasciato*. Habitat Bulgariam meridio-orientalem. Typus in Instituto Regio Ornithologico Hungarico, No. 3555., ♀, Skef apud Burgas, 7. I. 1938., leg. A. JAKISCH.

A délkelet bulgáriai szajkó általában igen világos és rőtes alak, legközelebb áll a spanyol *Garrulus glandarius fasciatus* BREHM-hez, a sötét szürkehátú szomszédos *Garrulus glandarius graecus* KEVE-től így igen könnyen megkülönböztethető rőtes háta miatt. A hasi oldalon, mint a spanyol szajkóknál, a fehér lehelet uralkodik, de a bolgár példányok testalja még világosabb és rőtesebb árnyalatu.

A törzsfajtától is könnyen megkülönböztethető világos és rőtesebb színeivel, méreteiben úgy látszik közelebb áll ehhez, mint a *G. gl. graecus*-hoz.

Testalja úgy látszik az átlagos *G. gl. albipectus* KLEINSCHM.-nél is világosabb.

A madarat Ófelsége I. Ferdinánd, Bulgária avatott ornitológusa tiszteletére nevezem el.

Elterjedési területe Délkelet-Bulgária, főleg a Fekete Tenger vidéke. Elterjedésének pontosabb határait a balkáni szajkóról szóló nagyobb tanulmányomban tudom csak majd leszögezni, mivel a három szomszédos fajta (*glandarius*, *ferdinandi*, *graecus*) között a határterületen gyakoriak az átmeneti alakok, és így további vizsgálati anyagra van szükségem. Ez csak a háboru után válik beszerezhetővé. (Jelenleg 14 görög és 24 bolgár példányom van). Ugyancsak akkor lesz alkalmam DR. A. v. JORDANS álláspontjával is foglalkoznom.